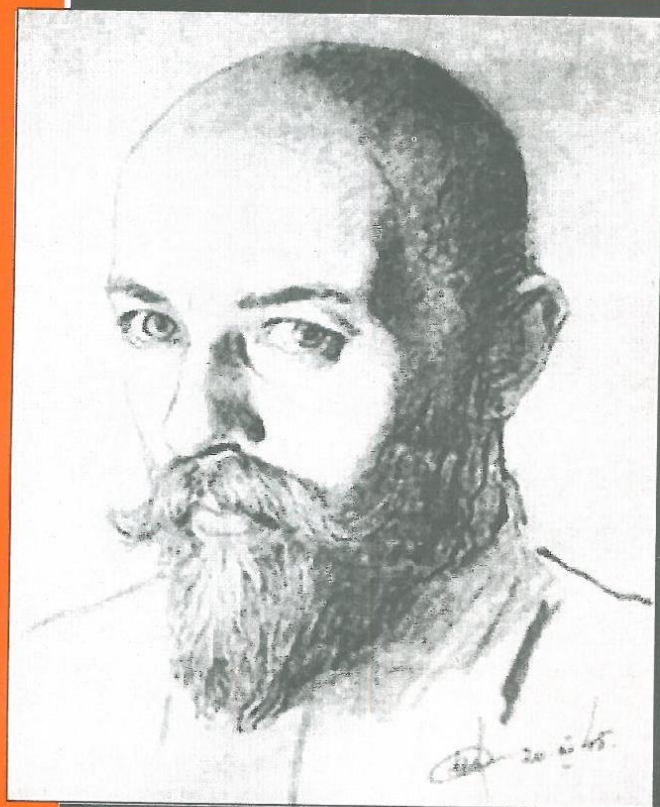

Ніл Хасевич

**НАЙЖИВІША
ГАЛУЗЬ МИСТЕЦТВА**

**Бібліотечка
Літературного музею Уласа Самчука
в Рівному**

Ч и с л о 4

Ніл ХАСЕВИЧ

***НАЙЖИВІША
ГАЛУЗЬ МИСТЕЦТВА***

Твори

***Упорядник
Інна Нагорна***

Рівне - 2009

ББК 85.153 (4 Укр)

Х - 24

УДК 76 (477.8)

*Книжку підготовлено до друку
громадським видавництвом «Азалія»
Рівненської письменницької організації*

*Редактор Євген Шморгун
Набір Наталії Гришко
Технічне оформлення Наталії Романів
Відповідальний за випуск Володимир Лапсюк
Фоторепродукції Ярослава Федорова*

*Видано за сприяння обласних організацій
Української Народної Партії (голова Василь Червоний),
Народної Партії (голова Микола Шершун),
Народного Руху України (голова Валентин Корольук) та приватного
підприємства «Фірма «Рельєф» (директор Юрій Юнусов)*

Хасевич Н. А.

Х - 24. Найживіша галузь мистецтва. Твори. - Рівне, 2009. - 60 с.

ISBN 978-966-8883-54-5

Книга знайомить із творчістю знаменитого українського художника-графіка ХХ століття Ніла Хасевича, з його роздумами про мистецтво і визвольну боротьбу Української Повстанської Армії та з графічними роботами митця. Зокрема, висвітлюється співробітництво художника з газетою „Волинь“, редагованою в Рівному Уласом Самчуком у роки Другої світової війни.

ББК 85.153 (4 Укр)

ISBN 978-966-8883-54-5

© Інна Нагорна, упорядкування, 2009

© Видавництво «Азалія», 2009

ВКАРБОВАНИЙ У ЧАС

Його неспокійний „Спокій”

Першу частину свого творчого життя він вважав себе „чистим” художником-графіком. Навіть стверджував це у своїй певною мірою програмній статті „Про графіку”, опублікованій у часописі „Волинь” [27]. І, здається, не лукавив. Адже найвитонченіші його роботи – книжкові знаки П.Холодного, П.Мегики, В.Васьківського та інші – яскраво свідчать саме про це. Хоча уже й тоді в окремих його творах проглядався патріот-державник. Досить поглянути на його екслібрис А.Лівицького, де на карті Європи палаючим сонцем-гербом висвічується Україна, чи на екслібрис В.Прокіповича з символічними Золотими Воротами, щоб переконатися в цьому.

Таким знали Ніла Хасевича його друзі, з якими разом навчався у Варшавській Академії Мистецтв, поціновувачі його таланту та фахівці графічного мистецтва. Бо що не кажеш, а цей хлопець із Волині (уродженець с.Дюксин нинішнього Костопільського району на Рівненщині) таки добре перейняв науку в знаменитого професора Владислава Сковича і цілеспрямовано торував власну творчу стежку. І це дало підстави Тадеєві Лешинеру в переддень Другої світової війни сказати, що Хасевич „усвідомивши значіння мистецтва і суспільну роль мистця, львіну частину своєї творчої енергії присвятив мистецтву книжки, що має таке особливе значіння під оглядом загально-культурним. Його прегарні ініціали, скомпоновані 1932 р., можна сміливо поставити побіч аналогічних творів Нарбута та які відразу здобули для молодого мистця загальне признание. Однак головною ділянкою творчих аспірацій Хасевича, це бібліотечний знак. Протягом 6-ох років (від 1932) виконав мистець поверх 20 екслібрисів, виборовши собі сильну позицію поміж сучасними українськими графіками, які працюють над екслібрисом; створив в українській екслібристиці окремий тон, по-

вний свіжої інвенції та неабиякої оригінальності думок і формальних розв'язок" [26;4].

Ніл Хасевич входив до Українського Мистецького Гуртка „Спокій”, одним із організаторів якого у Варшаві був він сам. За словами того ж Т.Лешинера, це Товариство стало „поважним огнищем творчої праці у всіх галузях пластичного мистецтва” [26;3]. Саме накладом „Спокою” на початку 1939 року й було видано окремою книжечкою екслібриси Ніла Хасевича. Як повідомляється на звороті титула, „Надруковано 200 примірників, в тому: 25 бібліофільських іменних і 175 нумерованих від 1 до 175. Всі відбитки надруковано (...) ручно, з оригінальних дереворитів. Кожний примірник підписаний автором”. Отже видання було розраховане на вишукану публіку. В першу чергу, звичайно, на тих, для кого художник творив книжкові знаки.

Можливо, таке почасти фанатичне захоплення Хасевича „чистим” мистецтвом і відстороненість від усяких інших впливів і течій та поверхові судження окремих некомпетентних у мистецтві односельців художника дали підстави А.Ф.Вакулці сказати про нього: „стриманий, децю гордуватий, відлюдкуватий”. [4;11]. Вакулка пояснює такий характер митця тим, що „у 14-річному віці Ніл Хасевич, їдучи кіньми на навчання в Рівненську гімназію, на оржівському залізничному переїзді потрапив під поїзд і втратив ліву ногу вище коліна. Тоді ж загинула його мати. Поза сумнівом, пережите відбилося на характері”.

Однак Петро Мегик наголошує на децю інших рисах графіка Хасевича: „Його психіці і спокійній, делікатній натурі відповідає ця, так би сказати, монастирська терпеливість, якої вимагає буква” (П.Мегик. Долом проти Кремля). Та й гордовитість і відлюдкуватість аж ніяк не сприяли б молодому митцеві організувати творче об'єднання, яке здатне було поважно заявити про себе в мистецькому світі, а ще згодом – роками жити в потаємних бункерах із друзями-повстанцями, з якими Ніл фактично злився в одну сім'ю.

Звичайно, в Ніла Хасевича, як і в кожної обдарованої талантом людини, були і заздрісники, були й недоброзичливці. І то на всіх

рівнях. Та вони продовжують існувати у талантів навіть посмертно. Ось хоча б такий приклад. На початку 30-их років минулого століття „Українська Загальна Енциклопедія” подала про 26-річного Ніла Хасевича ось такі відомості: „Укр. маляр, народився в 1905 році, член-засновник мистецького згурпування „Спокій” у Варшаві. Напрями творчості: краєвиди, портрети, мертва натура, писанки, мотиви сільського будівництва”. А в Енциклопедичному довідникові „Митці України” [15], виданому вже в незалежній Україні, про Ніла Хасевича немає жодного слова. От і робімо висновки.

Тим часом зі спогадів сучасників Хасевича та архівних матеріалів бачимо молодого художника у Варшавській Академії Мистецтв постійно в колі друзів і приятелів. Зокрема, в гурті студентів-волиняків, серед яких – А.Жуків, В.Побулавець, М.Щербак, Н.Тищенко, О.Шатківський, П.Мегик, П.Омельченко. Чи не найближчим його другом був здібний і вразливий мистець-графік В’ячеслав Васьківський (1904 – 1975), уродженець м.Рівне. Той був таким же бідакою, як і Ніл Хасевич, до того ж часто хворів. Вболіваючи за розвиток українського мистецтва і української культури взагалі, обоє вони стали ентузіастами створення Товариства „Спокій”, разом з О.Мариняком, П.Холодним, П.Андрусівим та іншими однодумцями добилися затвердження статуту „Спокою” Міністерством Внутрішніх Справ із правом діяльності по всій Польщі, до складу якої тоді входила й Західна Україна. Той неспокійний „Спокій” діяв таки досить активно і плідно аж до самого початку Другої світової війни.

До речі, згадані вище друзі Ніла Хасевича із часів навчання у Варшавській Академії Мистецтв Петро Мегик та Петро Холодний пізніше входили до Об’єднання українських мистців у США. А ще – Петро Холодний був чоловіком відомої української поетеси Наталії Лівницької-Холодної, доньки Президента України у екзилі Андрія Лівницького. Отже це свідчить, що Ніл Хасевич уже в тридцятих роках ХХ століття був, хай опосередковано, але близьким до провідних мистецьких, літературних та політичних кіл української еміграції.

Для непосвячених, мабуть, буде цікаво довідатися, що у повоєнний час творча еліта української нації, яку більшовики поголовно нищили, іменуючи „українськими буржуазними націоналістами”, в еміграції невтомною щоденною працею здобувала не тільки хліб насущний, а й утверджувала добру славу українського мистецтва та літератури. Для прикладу наведу ось такий промовистий уривок зі спогадів художниці Катерини Кричевської-Росандіч [9; 126], які вона нещодавно надіслала мені із далекої Каліфорнії:

„У нижній частині Мангетена (Нью-Йорк – І.Н.) містилася українська дільниця, я називала її „пуп України”. Там було об’єднання українських мистців, крамниці, український дім, церкви. Якось я потрапила на виставку в об’єднанні і познайомилася з С.Литвиненком (Сергій Литвиненко – український скульптор, автор пам’ятника І.Франкові на Личаківському цвинтарі у Львові), Святославом Гординським (український художник, мистецтвознавець, поет, перекладач), Петром Холодним. При розмові Гординський спитав, чи я хотіла б працювати з ним, він якраз розписував українську церкву, деś у штаті Нью-Йорк. Звичайно, мене така робота дуже зацікавила.

Я зразу почала працювати в невеличкому помешканні, яке слугувало Гординському майстернею, недалеко від скверу Вашингтона. Там же працював Петро Холодний (...).

Петро Холодний запропонував малювати мій портрет. Я їздила в Бронкс, північна частина Нью-Йорка. Його дружина, Наталя Лівницька-Холодна, і пан Петро мали невеличке помешкання поруч з міським транспортом, де цілий день і ніч гуркотіли вагони. Помешкання було темнувате, і мене кидало в меланхолію.

Пані Наталка працювала на якійсь фабриці і приходила додому, як „з хреста знята”. Мені було дуже шкода її!”

Описані події відбувалися в 1955 році.

Це, так би мовити, інформація для роздумів про те, як нелегко було кращим із кращих українців приживатися у чужих чужинах. Але, як бачимо, кожен з них гідно ніс свій хрест, крок за кроком завойовуючи повагу і визнання світової громадськості.

Петро Мегик у статті „Долотом проти Кримля”, вміщеній у

книжці „Графіка в бункерах УПА” (США, „Пролог”, 1953р.) і яку ми нині передруковуємо із журналу „Авангард”, пише: „Весною 1939 р. накладом мистецького гуртка „Спокій” вийшла монографія про книжкові знаки Хасевича українською і французькою, а також українською і польською мовами – лише 200 примірників. Заледве половина пішла між людей, а решта через воєнну завірюху так і пропала. Сьогодні це вже велика рідкість” (Авангард. – 1980. – ч. 5 (154). – с. 293. Нью-Йорк.).

Один із таких примірників, у якому про книжкові знаки Ніла Хасевича дуже фахово розповідає в передмові Тадей Лешнер українською та французькою мовами, потрапив до рук кадебістів у 1947 році, коли в перестрілці із їхньою оперативною групою загинула повстанська зв’язкова, яка прямувала до Луцька. Сорок п’ять років пролежав він в архіві управління КДБ по Волинській області, аж поки Україні засяяла Незалежність. Принагідно ж хочеться подякувати Волинському обласному краєзнавчому музеєві, який у 1992 році знайшов можливість відсканувати і розмножити цю книжку Ніла Хасевича і тим самим зробити її доступною сьогоденним читачам.

Звичайно, митець Ніл Хасевич, як і ряд його друзів, теж міг опинитися в еміграції і вижити. Але він свідомо обрав собі інший шлях.

Першою покликала „Волинь”

Війна різко змінила напрями творчої та громадської діяльності художника Ніла Хасевича. Як і тисячам інших українських патріотів, йому здалося, що нарешті для Вітчизни зазорілася довгождана воля, і він полетів на її світло, як метелик до вогню. Полетів із готовністю покласти на її віetar свій талант і завзяття.

То був час, коли „все вимагало рук і голів. І не можна чекати” [20; 179].

Відомо, що редакція часопису „Волинь” стала для нього першим конкретним плацдармом в ідеологічній боротьбі за незалежність України. І місце художника на тому плацдармі було теж конкретне і помітне. Це раз у раз потверджує Улас Самчук у своїй книзі споминів і вражень „На білому коні”. Так, на сторінці 180

читаємо: „Редакція й адміністрація – Топольова, 32, перший поверх. При вході вивіска першорядного графіка Ніла Хасевича...”

Рівненський обласний державний архів зберіг для нас якщо не ту саму згадану У.Самчуком вивіску, то один із її варіантів напевне (Ф.Р – 280. Оп.1. Од. зб.12. Арк.2.). А ще архів зберіг оті примірники часопису „Волинь”, для яких „Ніл Хасевич оформляв „голівку” [20;180], зберіг численні офіційні редакційні бланки, короновані оригінальним знаком „Волині” роботи цього ж таки митця.

Звичайно, маючи при редакції такого талановитого графіка, було б гріхом не використати якнайповніше його творчий потенціал. Тому газетні шпальти прикрасили клішовані рубрики „Господарське життя” (ч.2), „Хроніка” (ч.2), „Огляд преси” (ч.3), та заголовки окремих матеріалів – „3 книги про хліб” У.Самчука (ч.5), „Братерство в народі” О.Теліги (ч.7) та інші. А в найпершому числі „Волині” стаття Н.Хасевича „Про графіку” ілюстрована графічними роботами Ю.Нарбута, І.Падалки, Р.Лісовського та аж трьома дереворитами самого автора. Це значно оживило газетні сторінки, надало їм свіжості й оригінальності, вирізнило „Волинь” із тогочасних пресових видань.

Водночас послугами художника скористалися й обидва журнали, які почали виходити у рівненському видавництві „Волинь” – „Орленя” та „Український хлібороб”. На нашу думку, для обох їх оформляв „голівки” таки Ніл Хасевич : для „Орленяти” – від першого числа, для „Українського хлібороба” – дещо згодом. Схоже також, що у першому числі часопису для дітей використані саме його букви-малюнки в заголовках до кількох матеріалів. Та й обкладинку спочатку обрамляв той же орнамент, що й клішовану рубрику „Хроніка” у часописі „Волинь”.

У книзі „На білому коні” Улас Самчук згадує: „Склад нашої редакції, адміністрації і співробітників швидко побільшився, уже з перших чисел газети до редакції був прийнятий (...) талановитий графік Ніл Хасевич” [20;188]. Однак, вважаємо, що художник Ніл Хасевич не був прив’язаний до редакційного штабу якимись конкретними зобов’язаннями, скоріше він залишався просто „сам собою”. Бо інакше як пояснити, що розпочата в числі 2 „Волині”

серія матеріалів „Українське мистецтво” так і залишилася без продовження? Штатного працівника просто зобов’язали б давати матеріали під оголошену рубрику. А незабаром у „Хроніці” („Волинь”, ч.12 від 2 листопада 1941р.) читаємо редакційну інформацію: „В Рівному створено ініціативний комітет для відсвяткування 20-тої річниці смерті 359-ох Героїв під Базаром. В склад комітету ввійшли: Головний редактор „Волині”, письменник Улас Самчук, проф. Кибалюк, проф. Корольчук, др. Сав’юк, проф. Зінченко, мистець Н.Хасевич, редактор А.Демо-Довгопільський і редактор В.Штуль. Головування комітету доручено проф.Кибалюкові”. Уважному читачеві ця інформація теж про децю говорить. Як бачимо, Хасевич тут – „мистець”, у той час як інший мистець (артист, режисер і драматург) Анатолій Демо-Довгопільський – „редактор”. Та й сам письменник Улас Самчук – „головний редактор”. Виходить, Хасевич таки офіційно не був штатним редакційним працівником. Якихось документів, що заперечували б наш висновок, в архіві не знайдено.

Скажете, а як же сприймати наведене вище твердження Уласа Самчука? А так, як і його повідомлення, що „Петро Колісник підготував журнал „Сільський господар” [20;188]. Насправді ж ілюстрований господарський часопис, який підготовлявся і видавався тоді в Рівному під редакцією Петра Колесника, називався „Український хлібороб”. Улас Самчук через відстані років просто переплутав назву часопису з назвою поширеної тоді громадської організації, про яку ж і сам неодноразово згадує в названій книзі.

Найімовірніше, співпрацювати з „Волинню” Ніла Хасевича заздалегідь запросив Степан Скрипник, який був для художника неабияким авторитетом. Адже недавній посол до польського сейму відіграв поважну роль, всіляко підтримуючи Український Мистецький Гурток „Спокій”. Він же і одним із перших замовив Нілові Хасевичу створити для нього екслібрис, чим спричинився до певної популяризації творів митця [26;12]. Тому і стає зрозумілим, чому художник погодився сприяти не тільки в оформленні часопису „Волинь”, а й іншій друкованій продукції видавництва, головним керманічем якого був С.Скрипник. Зокрема, Ніл Хасевич виготов-

ляв і проекти обкладинки роману „Марія” Уласа Самчука, який планувалося перевидати ще раз.

Так розпочався перший – такий багатообіцяючий, насичений цікавими конкретними справами, творчими пошуками і знахідками – період діяльності художника-графіка “у дні виняткового часу” (за влучним визначенням Уласа Самчука). Митець із повним правом міг і далі торувати свою стежку на газетно-книжковому перелозі, одержуючи задоволення від творчої праці, чесно заробляючи на хліб насущний і реалізуючись як непересічний талант. Але чи то злободення так владно постукалося в шибку його чуйної душі, чи то далася взнаки партійна дисципліна з її незаперечним “пора сповняти наказ”, чи то трапилося щось третє, поки що невідоме нам, та Ніл Хасевич якось так враз полишає кипуче “столичне” Рівне і знову опиняється в тиші рідного Дюксина. Продовження його розповідей про українське мистецтво не знаходимо ні на сторінках “Волині”, ні в редакційному портфелі цього часопису, який зберігається в Рівненському обласному державному архіві.

Доводилося чути й про те, ніби художник залишив Рівне і повернувся додому через скрутні матеріальні та побутові умови. Але хто знає про його попереднє злиденне існування в роки здобуття освіти у Варшаві чи про пізніше многолітнє скініння в бункерах УПА, той одразу ж рішуче відкине таку версію. Бо цій людині якісь там побутові негаразди аж ніяк не могли стати перешкодою.

Тим часом маємо переконливий доказ на користь першої із названих вище здогадок. У тому ж часописі “Волинь” (ч.2 від 7 вересня 1941р.) читаємо невеличку кореспонденцію “Потреба організації судів”, підписану псевдонімом „Українець”. Ось її зміст:

“Кожна зміна правління від”ємно впливає на населення й залишає по собі всілякого роду злі залишки, навики тощо. Крім того, залежно від правління, лишаються певні деморалізуючі впливи. Отже нічого дивного, що за час советського панування на наших землях населення вже відзвичаїлося від правопорядку, бо, на жаль, у Советському Союзі зверталось головну увагу на нищення контрреволюції, але не на оборону безпеки майна громадян. Не дивні теж були надзвичай часті порушування закону приватної власності.

Залишки цього ще й тепер є причиною всілякого роду дрібних непорозумінь і сварок, яких наше населення не може поладити поміж собою.

У випадках населення звертається до районових, або окружних управ за порадою, як розв'язати ту чи іншу причину незгоди. Управи, не покликані рішати таких справ, лише подають населенню поради, в який спосіб можна дійти до згоди в поодиноких справах. Але засадничо це справи не розв'язує, суперечки залишаються неполаджені, що в багатьох випадках спричинює нездорові прояви насильства сильнішого, які не раз допроваджують до серйозних сутичок, що тепер нам непотрібні.

Ці справи могли б бути вирішувані лише правною дорогою через судово-правні інституції. І власне тепер відчувається печуча потреба таких інституцій. Тому добре було б, коли б відповідні чинники подбали про створення районових і окружних судів. Акція в цій справі мусить бути започаткована в якнайшвидшому часі. Справи, які вимагають вирішення судовою дорогою, не можуть залишатися на довгий час неполаджені, бо коли це справа маєткова, то терпить на цьому господарство, а коли це справа безпеки громадян, то порушується громадська безпека”.

А в райцентрі Деражне, що неподалік Дюксина, місцеві мешканці рекомендували на мирового суддю свого районowego суду саме кандидатуру Ніла Хасевича.

Гадаємо, переважило живе, конкретне діло для загального добра. Та й близькість рідного дому таки теж щось та значила для чоловіка-інваліда, якому відстані долати було особливо трудно, зважаючи на той майже безтранспортний час.

А можливо, до цього теж мав стосунок Степан Скрипник. І ось чому.

Як відомо, одночасно з виходом першого числа газети „Волинь” відбулося й перше засідання Української ради довір’я на Волині. На цьому засіданні було прийнято рішення, одним із пунктів якого передбачалося створення комісії для опрацювання засад організації судівництва („Волинь” – 1941. – ч.2. – 7 вересня. С.2) Оскільки Степан Скрипник був не тільки головним керманичем

„Волині”, а й головував у згаданій Українській раді довір’я на Волині, то він і міг запропонувати Нілові Хасевичу для загальної користі поміняти олівець редакційного художника на суддівську мантію.

Просвітянська сторінка Хасевича

Чекаючи свого затвердження на новій посаді, а згодом і обіймаючи її, Ніл Хасевич даремно часу не марнував – малював, різьбив, писав, виконуючи замовлення часописів “Орленя”, “Український хлібороб”, “Костопільські вісті”, місцевих управ, друзів та знайомих. Водночас працював над живописним полотном під пісенною назвою “Спіть, хлопці, спіть...”, показавши його вперше у 1942 році на виставці у Львові, організованій Львівською спілкою праці українських образотворчих митців. До речі, пізніше художник неодноразово виносив у назви своїх графічних робіт рядки з відомих народних пісень.

Однак, чи не найбільше уваги у той час Ніл Хасевич приділяв створенню в рідному селі “Просвіти” та налагодженню її діяльності. Бо бачив у цій громадській організації велику потугу, здатну не тільки скрашувати життя, а й змінювати його, духовно збагачуючи український люд.

Ніл Хасевич був не просто людиною з високою академічною освітою, хоч і це тоді важило немало. Земляки знали його як чоловіка високої моралі, набожного і справедливого. А це – знаменитого. Адже він на рівних спілкувався з найвидатнішими українськими достойниками. Тому й підтримували Ніла в його починаннях.

Про здобутки дюксинських просвітян простежуємо із матеріалів, опублікованих в тогочасному окружному часописі “Костопільські вісті”. Вони настільки промовисті, що аж просяться у цю розповідь. Ось перший з них – інформація “Дюксин пробуджується”, вміщена в числі 11 (35) за 22 березня 1942 року.

“Донедавна Дюксин вважався одним з найбільш відсталих сіл Костопільщини. Старання нечисленних одиниць зорганізувати громадське життя і піднести культурний рівень села кінчалися в ми-

нулому звичайно фіаском. Меси були глухі й індіферентні до всіх добрих починів, уперто трималися хуторянських засад – “моя хата скраю”, не бачили і не бажали бачити нічого поза власним смітником та витрачали свою енергію виключно на сварки між собою (...)

Недавно зложена “Просвіта” задалася ціллю зліквідувати традиційну ворожнечу, розпорошеність і культурну відсталість села.

Перший свій публічний виступ присвятила “Просвіта” Шевченковим роковинам, влаштувавши 15.III.ч.р. урочисту академію, яка пройшла надсподівано добре і на високому рівні та зробила сильне враження на присутніх.

Добре продумана і дбайливо уложена програма складалася з рефератів, виступів хору і декламацій, пов’язаних в одну цілість (...)

Широко й солідно опрацьовані, без дешевих ефектів, демагогічних тверджень і мілкового патетизму, - доповіді “Життя Шевченка” Н.Хасевича, “Доба, в якій жив і творив Т.Шевченко” В.Опанасюка і “Шевченко-поет” П.Глінчука – дали повний портрет Українського патріота і співця Тараса Шевченка (...)

Добре співав і хор під орудою керівника місцевої школи А.Хасевич (рідного брата Ніла Хасевича – І.Н.)...

Вірно, що завдяки старанням і праці “Просвіти”, Дюксин остаточно пробудиться зі свого довголітнього сну і скоро стане в ряди передових і найбільш культурних сіл нашої округи. Бо “тяжко впасти у кайдани і вмирати в неволі, а ще гірше спати, спати і спати на волі” О.П.”

У числі 20 (44) від 24 травня 1942 року “Костопільські вісті” під рубрикою “Хроніка” подали таку коротеньку інформацію :

“Дюксинський драматичний гурток філії “Просвіта” вже не обмежується можливостями рідного села, він їде на чужі села, даючи гідний приклад другим. 17.V.1942 р. виступили на сцені с.Борівка, здобуваючи бурхливі оплески глядачів. В плані є поїздка в Жобрин та інші села”.

14 червня 1942 р. в тому ж часописі читаємо:

“Дюксин. На весіллі Івана і Ніни Опанасюк, членів Дюксинської філії “Просвіти”, зібралося 25. V. ц. р. на користь місцевої “Просвіти” 265 крб. В тому пожертвували самі лише молоді 100 крб. і Глінчук Ольга 15 крб. Між жертводавцями була й 80-літня баба молододі, яка й зложила посильний внесок, оцінюючи працю й розуміючи завдання “Просвіти”.

Цей факт заслуговує на особливе вирізнення, бо свідчить про поширення ідей “Просвіти” також і серед старшого громадянства.

Рівно ж було зібрано між гістьми на весіллі Петра і Ганни Ніколайчук в Дюксині 29. V. на користь місцевої “Просвіти” суму 81 крб. 90 коп.

Доцінюючи потребу власної просвітянської домівки в Дюксині, церковний хор того села пожертвував на будову дому 200 крб.

Як нас інформують, зібрано вже на ту ціль з повижчими пожертвами 2478 крб 40 коп.”

Через два тижні часопис подає ще новину :

“Дюксин. Дитячому садку в Костополі мешканці с.Дюксин дарували 139 яєць. Управа ЖСУ (Жіночої Служби України – І.Н.) зложила їм циру подяку”.

Читаєш і дивиєшся: скільки хороших справ може робити одна сільська просвітянська організація, коли її членом є талановитий активіст-патріот!

Між іншим, просвітянство Ніла Хасевич в рідному селі було тільки преамбулою до другого періоду його діяльності – служби на посаді мирового судді. Та й згодом він старався в міру можливого суміщати громадську просвітянську роботу з офіційною, хоч це й забиало в нього весь вільний час. Бо то була не тільки справа “для душі”, а необхідна праця, виконувати яку Хасевич вважав своїм обов’язком. Тому й знаходимо у хроніці “Костопільських вістей” таке:

“Деражне. В Держаному 21 червня, в неділю, себто в переддень роковин початку кінця червоного терору на Україні, п.Хасевич виголосив в місцевій “Просвіті” реферат на тему “Комунізм – наш ворог № 1”. Доповідь ця викликала велике зацікавлення та

схвалення змістових думок “ (ч.26(50) від 5 липня 1942 р.).

На жаль, мировому судді Нілові Хасевичу його офіційна праця приносила задоволення все менше й менше. Бо результати її губилися, як вода в піску. І то щодалі все більше. Хоч “публічні доручення” – виклики в суд за підписом Ніла Хасевича – іноді й з’являлися в періодичній пресі, але дієвість суду ставала все ефемернішою. Бо німецький окупант виявився такий же далекий до Хасевичевої справедливості, як і московський : він скинув будь-яку маску і вже розмовляв з українцем тільки з позиції сили, вимагаючи рабської покори.

Отож якщо мировий суддя Ніл Хасевич ще міг вирішити питання, скажімо, про розлучення Олександра та Анастасії Жолондзівських із с.Перелисянки Деражненського району (“Костопільські вісті”, ч.46 (70) від 29 листопада 1942 р.), то питання уникнення насильства окупантів під час збору так званих “контингентів”(податків) були йому не під силу.

Тим часом у краї все ширше розгорталася повстанська боротьба. У її горнилі німецькими карателями було спалено в прямому сенсі і рідне село Ніла Хасевича, знищено сотні його односельців. Для художника було похоронено навіть саму мрію про будівництво в Дюксині просвітянського дому, пожертви на який односельці почали збирати саме за його ініціативою.

Війна відніме в Ніла Хасевича і обох братів. Молодшого, Анатолія, завідувача Дюксинської школи і керівника місцевих церковного та просвітянського хорів, “закатують поляки в с.Дерев’яне, що поблизу Клевая”, а старшого, Федора, священника Української Автокефальної Православної Церкви, більшовики домучать “в заслання в Томських таборах” [4;18].

І Ніл Хасевич іде в Діючу УПА, протиставивши грубій силі окупанта свій розум, свій досвід і свій непересічний талант художника.

Митець у боротьбі

Останнє творче десятиліття Ніла Хасевича – найбільш відоме, але найменш знане і досліджене. Воно повите не ореолом романтичної таємничості, а таємницею суворой необхідності. Адже

свій подвиг щоденний митець творив не на видноті, а в умовах глибокої конспірації. “Бей-Зот”, “Левко”, “Джміль”, “333”, “Рибалка”, “Старий” – ось його псевдоніми, відомі нам сьогодні. А скільки він мав їх усіх – можна тільки гадати.

Ніхто з дослідників-професіоналів не створив повного каталогу художніх робіт Хасевича. Та й не створить. Бо деякі з цих робіт гинули на шляху до повстанської друкарні разом з кур’єрами-зв’язковими, деякі щезали разом із листівками в грубках перестрашених обивателів чи під чобітьми розлютованих енкаведистів. А ще ж і горіли в бункері Митця перед його останнім пострілом – коли кагебісти докопувалися до стелі криївки, то зі щілин вернув дим. Про це, зокрема, згадує бивця Ніла Хасевича – високооплачуваний нинішньою Українською Державою пенсіонер-кагебіст Борис Стекляр [Разгадка “НХ/Чекисты рассказывают: Збірка оповідань. – Москва: Советская Россия. 1985].

Але й того, що збереглося, цілком достатньо, щоб віддати пальму першості серед художників-графіків ХХ століття саме Нілові Хасевичу. Бо його талановита творчість водночас стала і вершиною досягнень повстанської політичної зброї, доносячи до широких мас ідейний зміст визвольної боротьби українського народу.

Графіка Ніла Хасевича й нині стоїть в обороні української державності та її головних постулатів. Тому сьогодні промовистими роботами митця ілюструються сотні патріотичних видань не тільки в Україні, а й у багатьох інших державах, де живуть українці.

Мистецтвознавці однозначно визнали знаменитим його цикл робіт “Волинь у боротьбі”, де героїзується український повстанський рух. Згодом були інші, не менш знамениті серії, була праця в підпільних часописах “До зброї”, “Український Перець”, “Хрін”, були проекти бойових відзнак УПА та облігацій – „бофонів” (підтвердження грошових внесків у Бойовий Фонд УПА), була галерея портретів бійців і командирів УПА. І постійно були ілюстровані листівки, які многотисячними роями обліплювали людні місця в українських селах і містах – збуджуючі, викривальні, закличні.

“Відомий маляр мозолиться над ручно виконаними клішами до сатирично-гумористичного журналу “Український Перець”, - згадує Микола Лебедь на 40-ій сторінці своєї широко відомої книги “УПА” [10;40]. Він не називає ні місця видання журналу, ні імені художника. Це й зрозуміло, адже ця книга була видана теж без зазначення місця видання Пресовим Бюро УГВР у 1946 році, коли самостійницький рух УПА ще був у розпалі і авторові треба було берегти повстанські таємниці. Адже “відомому маляреві” належало ще роки і роки мозолитися “над ручно виготовленими клішами”, дивуючи своєю затаєністю увесь цивілізований світ.

У статті однієї з дослідниць повстанського журналу “Український перець” Лесі Малевич [13;74-75] читаємо: “Антигітлерівське та антибільшовицьке спрямування мають і карикатури. На одній із них “Дядько Іван прорубується до волі” постає дужий чоловік у національному одязі, який намагається розрубати величезного замка на воротах, опорою яких з одного боку є “СССР, НКВД, колгосп, Сибір, комунізм”, з другого – „Нова Європа, гестапо, громгости, концтабір, націонал-соціалізм”, а за ворітьми – величний тризуб у променях сонця як символ незалежної України, мети, за яку змагалась УПА”.

Звичайно ж, підпису автора під карикатурою, як і під іншими матеріалами журналу (за винятком памфлету “Гієна скиглить”, підписаного псевдонімом “Повстанець Андрій Бурлай”) немає з міркувань конспірації. Але “почерк” графіка Ніла Хасевича вгадується з першого ж погляду.

Цей “почерк” не раз змушував кадебістів усіх рангів гризти власні нігті в безсилий люті. Тож у травні 1951 року всі управління МГБ західних областей України одержали із самої Москви наказ розшукати художника і знищити. Для виконання цього наказу в Рівному було створено спеціальну оперативну групу.

Саме про той час знаходимо один промовистий штрих у спогадах Віри Наглюк-Шарко, колишньої жительки села Старожуків: “У нашій клуні викопали криївку і там жили ті, які боролися за Незалежність і волю України. В основному копав її Льонік на псевдо “Роман”. У ній оселилися троє відважних повстанців: чоловік з

дружиною на псевдо “Орлан” і “Марічка” та сестра “Романа” Віра на псевдо “Люба”.

Був у них зв’язок з Нілом Хасевичем, що мав псевдонім “Зот”. Туди в криївку, що в Сухівцях, передавали друковані папери. Друкувала їх “Марічка”. Це все добре пам’ятає старша сестра Тоня, яка залишалася з нами, коли мама ходила до Рівного по хліб. Мама теж допомагала, чим могла. У Рівному купляла олівці, графіт, папір. І все це передавали Нілу Хасевичу. Тоня варила їсти, годувала всіх і йшла в село, щоб вивідати новини, яких чекали більше, ніж харч.

Одного разу, повернувшись з села, принесла невтішну звістку: в село наїхало багато палатківців. Всі, хто був у криївці, вибрались з неї. А вдосвіта оточили наше обійстя і металевими прутами кололи землю раз по раз у хаті і в клуні. Маму тримали в хаті під охороною. Тоня пішла в клуню начебто порати худобу і порухом голови дала матері знати, що там все гаразд.

То було ранньої весни 1952 року” [17;83-84].

А із дослідження Миколи Федоришина “Сухівецькі схрони Бей Зота” довідуємося, що останні роки і дні безприкладного творчого життя Ніла Хасевича припадають на переховування в селі Сухівці тодішнього Клеванського району на Рівненщині. То він творив у хаті Тихона та Віри Лісничуків, то почергово у криївках при садибах Івана Ювка, Григорія Стафійчука, Лавріна Стацюка. “Свіжі дереворити, в яких Ніл зображав недолю народу під радянським режимом і протирадянську повстанську боротьбу, забирала зв’язкова Марія Савчин і передавала Василю Галасі (псевдо “Орлан”) до друкарні, яка була розміщена у Луцькому районі” [25;12].

Федоришин наводить характерний епізод: “Сухівляни святкували Водохреще традиційно на ставку з великим льодовим хрестом і престолом, пофарбованим бурячковим соком (...). Не став винятком і Йордань 1952 року. Коли хресний хід спустився до води, всі побачили багато розкиданих листівок. Люди почали їх піднімати, читати похапцем і, набравши у глечик освяченої води, спішили додому” [25;14].

Ті листівки – чи не останні при житті оприлюднені твори Хасевича. Бо вже 4 березня того ж 1952 року бункер у Лавріна Стацюка оточили гебісти. Ніл Хасевич та його побратими по боротьбі Антон Мельничук (псевдо “Гнат”) і В’ячеслав Антонюк (псевдо “Матвій”) живими ворогам не здалися.

Перебуваючи в зоні розквіту свого таланту, Ніл Хасевич назвав графіку “найживішою галуззю мистецтва” [27]. Вірність цій галузі він зберіг до кінця своїх днів. У нагороду за це графічні твори митця зробили ім’я Хасевича живим і на прийдешні літа.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бабій Степан. Розповідь про Ніла Хасевича // Азалія: Літературно-краєзнавчий календар Рівненщини на 1994 рік. Випуск 2. – Рівне: Азалія. – 1993. – С.113-115.
2. Бухало Гурій. Хасевич Ніл: Коротка хронологія життя // Волинь. – 2005. – ч.45 – С.2. – 11 листопада.
3. Бухало Гурій. Зустріч з Нілом Хасевичем у США // Волинь. – 2005. – ч.45. – С.2. – 11 листопада.
4. Вакулка А.Ф. Ніл Хасевич – художник-борець. Рівне: Волинські обереги. - 2005.
5. Волинь незабутня. Тези VI регіональної науково-практичної конференції “Нові краєзнавчі дослідження у контексті національного відродження України”. Рівне: Рівненська друкарня. – 1995.
6. Два ювілеї. Збірник. – Видання Товариства Вояків УПА. Відділ Ірвінгтон. – Н. Джерзі. США. –1992.
7. Дем’янчук Григорій. На сторожі волі: Повстанський художник Ніл Хасевич // Ми у вічі сміялися смерті (Упорядник Євген Шморгун). – Рівне: Азалія, 1992. – С.11-13.
8. Косик В. Україна під час Другої світової війни, 1938-1945 (З фр. переклав Р.Осадчук). К.; Париж; Нью-Йорк; Торонто. – 1992.
9. Кричевська-Росандіч Катерина. Мої спогади. – К.: Родовід. – 2006.
10. Лебедь Микола. УПА. – Видання Пресового Бюро УГВР. – 1946.
11. Леонова Л., Самсонюк Т. Нові знахідки в архіві: До 100-річчя

з дня народження Ніла Хасевич // Волинь. – 2005. – ч. 46. – С. 2. – 18 листопада.

12. Літопис Волині. Ч. 2. – Нью-Йорк – Буенос Айрес – Вінніпег. – 1955.

13. Малевич Леся. Сатиричний журнал “Український Перець” (1943-1944) // Погорина: Літературно-мистецький альманах. Випуск 2. – Рівне: Азалія. – 1998. – С. 74-75.

14. Мегик Петро. В”ячеслав Васьківський: Біографічний нарис // Літопис Волині. Ч. 12. – Вінніпег, Канада. – 1977-1978. – С. 115-118.

15. Митці України: Енциклопедичний довідник (За редакцією А. В. Кудрицького). – К.: Українська Енциклопедія імені М. П. Бажана. – 1992.

16. Нагорна Інна. У дні виняткового часу. – Рівне: Азалія, 2008.

17. Наглюк-Шарко Віра. Вертає пам”ять до дитячих літ. // На вістрі долі. Альманах. – Рівне. – 2008. – С. 80-91.

18. Ніл Хасевич: крізь терни творчості. Біобібліографічний нарис. – Підготувала Цицюра В. І.: Рівненська державна обласна бібліотека для юнацтва. – Рівне. – 2005.

19. Новий український колядник (Передмова та редакція У. Самчука). – Рівне; К.: Волинь. – 1941.

20. Самчук Улас. На білому коні: Спомини і враження. – Видання третє. – Вінніпег: Накладом товариства “Волинь”. – 1980.

21. Самчук Улас. На коні вороному: Спомини і враження. – Видання друге. – Вінніпег: Накладом товариства „Волинь”. 1990.

22. Самчук Улас. Марія. Хроніка одного життя. Видання друге. – Рівне: Волинь. – 1941.

23. Сверстюк Євген. Ніл Хасевич – художник-борець // Волинь. – 2005. ч. 9. – С. 1, 10. – 4 березня.

24. Столярчук Богдан. Митці Рівненщини: Енциклопедичний довідник. – Рівне: Ліста. – 1997.

25. Федоришин Микола. Сухівецькі схрони Бей Зота. – Рівне: Каіс. – 2005.

26. Хасевич Ніл. Exlibris. – Передмова Тадея Лешнера. – Варшава. – 1939.

27. Хасевич Ніл. Про графіку // Волинь. – 1941. – ч.1. – 1 вересня.

28. Хасевич Ніл (Н.Х.). Посвячення прапорів у Деражному // Волинь. – 1941. – ч.1. – 1 вересня.

29. Хасевич Ніл. Українське мистецтво // Волинь. – 1941. – ч.2. – 7 вересня.

30. Хасевич Ніл. Графіка. – Луцьк. – 1992.

31. Хасевич Ніл. Пояснення до проектів орденів, медалів і відзнак: Лист до Головного Командування УПА // Вакулка А.Ф. Ніл Хасевич – художник-борець. – Рівне: Волинські обереги – 2005. – с.30-36.

ПРО ГРАФІКУ

Ніхто з тих, хто розуміється на справі, не стане заперечувати сьогодні потребу (і значе)* ння художнього оформл (ення різного) роду друків, ніхто (не стане спере) чатися про те, що об(кладинка книжко)ва має неабияке значення й ніхто не заперечить великих можливостей графіки, як художнього й пропагандового чинника. Кожна держава опікується й підтримує графіку та використовує праці мистців-графіків і застосовує їх у всіх ділянках державного й громадського життя, та старається – в меншій, або більшій мірі – створити сприятливі умови для розвитку й поширення цієї найживішої галузі мистецтва.

Оскільки в давнину стосування графіки обмежувалось майже виключно книжкою – фронтисписи, заставки, ініціали і кінцівки, виконаними власноручно мистцем-ксилографом у деревориті, або мідериті, то сучасні графіки працюють над усім, що є зв'язане з друком, починаючи від крою й характеру друкарських черенок, а кінчаючи на багатобарвних репродукціях і державних паперах. Сьогодні графік проектує, а часто й виконує в “матеріалі” не тільки окладинки, ілюстрації та прикраси до книжки, але й банкноти, заставні й позикові облігації, акції, поштові й скарбові марки, печатки установ та інституцій і т.д. Сучасний графік працював і в кіні, і в мистецькій пропаганді над портретами визначним діячів і письменників, плакатами, пропагандовими листівками тощо.

За 360 років існування українського друкарства чимало мистців-графіків вложили значний вклад у скарбницю Української Культури.

По дорозі, що її вказав геніальний Юрій Нарбут – батько новіт-

*У зв'язку із пошкодженням архівного примірника газети „Волинь”, в дужках подається текст, відновлений упорядником.

ньої української графіки – пішло багато мистців, з яких В. Кричевський, П. Ковжун, Р. Лісовський, Бутович, Гординський, Баяс – в “прикладній”, та Кульчицька, Касіян, Падалко, Васьківський, Хасевич, Холодний – у “чистій”, поглибили розпочату Нарбутом ділянку та добились поважних наслідків і високо ціняться в краю і закордоном.

Більшість цих графіків живе й досі. Розпорошилися вони по всіх землях і багатьох державах і зараз, в момент відродження нашої державності, в момент налагоджування культурного життя на звільнених українських землях, не маючи відповідних умов до праці, не беруть – за малими винятками – активної участі.

Такий стан дуже негативно відбивається на нормалізації нашого культурного життя і мусить нарешті вже скінчитися. Мистці мусять зголоситися до праці над портретами діячів, плакатами й пропагандовими листівками, а наші державні та громадські установи мусять подбати про об’єднання їх при якомусь адміністративному і культурному осередкові, повинні подбати про створення верстатів і умов до праці над заповненням тих прогалів, які вже намітилися в пропагандовій ділянці.

Заповнення цих прогалів свідчити буде про нашу адміністративну справність, національну свідомість і державну та культурну зрілість.

“Волинь”, ч.1, 1 вересня 1941р.

ПОСВЯЧЕННЯ ПРАПОРІВ У ДЕРАЖНОМУ

19 серпня ц. р. в Деражному відбулася велика й радісна урочистість – посвячення прапорів громад Деражненського району. На цю урочистість зібралося коло 3000 душ з довколишніх сіл селян та інтелігенції – старших громадян, молоді та шкільної дітвори. Всі вони прийшли організовано в лавах, часом навіть з досить далеких околиць, з прапорами і прикрашеними портретами на чолі кожної групи, та скоро заповнили великий майдан у парку.

Після молебну та посвячення о. І. Гаскевичем прапорів, представники області, округи, району та місцевого жіноцтва виголосили ряд змістовних промов. Найбільше вражіння на присутніх зробив виступ малої учениці Деражненської школи, яка розповіла про недавні більшовицькі порядки, про спроби совітських “педагогів” zdeправувати і зденаціоналізувати українську шкільну молодь.

Під час урочистості Деражненський хор гарно проспівав ряд патріотичних пісень, а духова оркестра зі с. Бичаля, добре зіграна, виконала кілька музичних точок. По закінченні урочистості перед трибуною вулицями міста промашерували всі учасники здвигу.

День посвячення прапорів зробив дуже велике вражіння й надовго залишиться в пам’яті учасників.

“Волинь”, ч.1, 1 вересня 1941 р.

УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО

Сьогоднішнім вступом про мистецтво ми розпочинаємо друкувати серію популярних і коротких статей з історії українського пластичного мистецтва й архітектури. Приступаючи до друкування, маємо на меті:

1) Пізнання широкими верствами українського суспільства історії рідного мистецтва й усвідомлення на підставі доступних нам матеріалів і репродукцій кращих зразків нашого мистецтва, факту, що ми на культурному полі не є безбатченками, а маємо свою високу й окремішню культуру та тисячолітні традиції.

2) Підготовлення широких верств українського громадянства до сприймання мистецьких творів та вироблення йому мистецьких критеріїв і смаку.

Статті розраховуються виключно на широкого читача і будуть ілюстровані, по можливості, репродукціями окремих цінних творів.

Редакція

Вступ

Мистецтво є мовою народу, є проявом його життя, його поглядів суспільних і політичних, є відбиттям ментальності даного народу, його етнічного характеру і кліматичних умов, серед яких народ той живе.

Мистецтво відірване від життя не існує, бо становить частку людини, у якій повстали суто суб'єктивні враження та зворушення. Мистецтво є творчою фантазією окремих одиниць, є чимсь, що впливає з їх внутрішньої істоти, з потреби виповістись, є проявом відвічного устремління до краси, до ідеального порядку.

У віці крайнього матеріалізму, в часи боротьби за існування, боротьби “розуму” за хліб насущний для тіла, мистецтво – фантазія щораз менше стає популярним. Щораз рідше оцінюється його

виховні й господарські можливості та вартості і його моральні впливи, щораз більше почуванням інтелекту – “хлібові для душі” – відводиться другорядне місце.

Таке ставлення до мистецтва і його творців породжує в багатьох з них почуття змарнованого життя й жаль, що їхні, часом значні можливості й здібності, не використані, що їх праця нікому в батьківщині не була потрібна.

Мистецтво кожного народу, а тим самим і українського, має далекосяжні традиції і складалось на протязі багатьох століть не тільки з своєрідних національних особливостей, але й відбивало впливи інших культур, асимілюючи первні найбільш приємлемі ментальності даного народу, або такі, що мають ширше, загальнолюдське значення. Впливи інших культур не тільки не забивали національного мистецтва, але навпаки, по перетравленню поширювали горизонти і його можливості та приводили дуже часто до чергового розквіту.

Історія українського мистецтва впливів іншонаціональних культур нотує багато. Українські землі в давнину були на дорозі мандрівки народів з Азії до Європи, а пізніше – на дорозі, по якій йшла експансія з одного боку Скандинавії, найактивнішої тогочасної країни на заході, і Візантії, найкультурнішої держави.

Найновіші археологічні досліді Боспорського царства і Мізія дають яскраві докази й унаочнюють нам, як, та в якій мірі відбивалися чужі впливи на місцевій культурі. На підставі цих дослідів можемо твердити, що українська культура є одною з найстарших культур Європи, що не раз відбиваючи на протязі віків найрізноманітніші іноземні впливи, залишилась культурою своєрідною. Власне на прикладах Мізінської мальованої кераміки можемо ствердити, що на нарід, який жив багато тисяч років тому на наших теперішніх землях і займався хліборобством, не раз нападали степовики й нищили його культуру та мистецтво, прищеплювали на якийсь час свою степову культуру, яка однак скоро гинула, і знову відроджувалась та доходила до первісного високого ступеня розвитку попередня – хліборобська. Можемо доказати, що наша тодішня культура, за багато століть до еллінської, стояла порівняно високо й, на-

приклад, в орнаменті вже стосувала спіраль і меандр, які значно пізніше почали стосувати греки, і які в науці до останнього часу прийнято вважати походження грецького.

Досліди руїн Боспорського царства доказали нам, що на побережжі Чорного моря існувала довгий час сильна держава, а не як вважалося досі грецькі колонії, і жив там нарід, який провадив торгівлю навіть з далекою Індією, що мимо впливів елліністичних існувала там окрема своєрідна культура.

Виходячи з заложення, що на кристалізування нації у великій мірі впливають кліматичні й територіальні умови, під впливом яких творяться почасти антропологічні прикмети, - мова, культура, релігія й звичаї, початки української культури й мистецтва належить віднести власне до часів Мізінської мальованої кераміки (приблизно 3000 р. тому). Тому однак, що це часи передісторичні і з них мало залишилося нам пам'яток, а ті, що є, поки що добре не досліджені, історію українського мистецтва в наступних статтях почнемо від 10 віку – від часу багатшого на історичні пам'ятки, почнемо від часів впливу Візантії.

“Волинь”, ч.2, 7 вересня 1941 р.

ПОЯСНЕННЯ ДО ПРОЕКТІВ ОРДЕНІВ, МЕДАЛІВ І ВІДЗНАК*

На розгляд представляються такі нариси:

- 2 проекти Хреста Бойової Заслуги; 5 проектів Хреста Заслуги;
- 3 проекти медалі: “За боротьбу в особливо важких умовах”;
- 4 проекти відзнаки приналежності до УПА;
- 2 проекти відзнаки 20-річчя ОУН.

Всі ці проекти виготовлені у 3-х примірниках. Виконані вони нарисово і в натуральній величині. Проектуючи, я старався дати як найпростіші взірці, такі проекти, які виконати можна “кустарним” способом, власними силами, в підпільних умовах. Виходячи з цього, всі відзнаки запроектував я як барельєфи в металі, без емалі. Емальовані відзнаки і ордени, очевидно, були б багатшими, ефектовнішими, але емальовання значно комплікує виконання і ми власними нефаховими силами, без допомоги досвідченого ювілера такі відзнаки виконати не зможемо. Зважаючи на це, я й не впроваджував до орденів емалі, а застосовував прикраси виключно різьбярського характеру, тобто розбиття загальної площини на ряд менших, похилених у різні напрямки, площин. Коли б була якась можливість виробляти масово емальовані відзнаки, в такому разі у всі заглибини треба буде впровадити відповідного кольору емаль, і тільки. Це зробити не буде трудно, це зуміє перепроводити й той, хто буде емалювати ордени. Також не подав я в більшості проектів і девізу орденів. Тільки в проекті № 2 Хреста Бойової Заслуги та в проекті № 1 жетону УПА подав я (орієнтаційно) девізи. Всі інші проекти девізів не мають. Не подавав, по-перше, тому, що не знаю, чи є якийсь прийнятий в статуті ордену девіз, а по-друге, щоб не утруднювати вико-

* Подається за виданням: Вакулка А. Ф. Ніл Хасевич - художник-борець. - Рівне: Волинські обереги. - 2005. - С. 30-36.

нання штампу. Одначе, якщо девіз конче потрібний, можна буде його у вибраному проекті докомпонувати, вставити з лицевої чи оборотної сторони. Всі відзнаки ми старалися закомпонувати так, щоб вони не були подібні до аналогічних відзнак прийнятих в інших, принаймні в сусідніх з нами, державах. Відворотну сторону всі відзнаки мають гладку, без жодної різьби, без напису. Автором проекту Хреста Заслуги №3 є д. Свирид, всіх інших – я.

З проектів Хреста Бойової Заслуги більш удатним, на мою думку, є проект обозначений № 1. Девіз на такому хресті можна помістити на раменах, але девіз цей мусить бути дуже короткий – не більше 16 букв. Емаль можна дати тут двох кольорів: синю під тризуб і малинову на раменах хреста. Зірки-ромбіки на стяжці означають клясу ордену. Під зірками на стяжці можна помістити 2 схрещені металеві мечі (з такого металу, як і хрест), так, як показано в 2-му проекті. Така емблема вказувала б, що цей орден військовий, що нагороджено ним за бойові заслуги, а потрібне це буде тоді особливо, коли носитиметься саму лише стяжку без ордену і для того, щоб підкреслити військовий характер нагороди, щоб відокремити від Хреста Заслуги, який в проектах має подібну стяжку, а є “цивільним” орденом.

В проекті № 2 Хреста Бойової Заслуги емаль можна дати тільки в центральному квадраті, як блакитне тло під Тризуб.

З проектів Хреста Заслуги кращими вважаю проект № 1 і № 2. Перший проект є найбільш скромним і конструктивним з-поміж усіх проектів. Виконати його в металі (способом відливання чи штампування) не буде тяжко. Девіз можна дати тут або довкола Тризуба, або біля обвідок рамен хреста, а емаль – тільки в середньому квадраті: в колі – блакитну, назовні кола – малинову. Другий проект представлений у формі стилізованого перехрестя меча та нагадує деякі українські ордени часів визвольних змагань 1918-21 рр. і хрест меча з членської відзнаки ОУН. В цьому хресті емаль можна дати тільки блакитну, як тло під Тризуб в центральному квадраті. Девіз можна тут помістити лише в обвідці квадрату довкола герба. На стяжці замість зірок краще дати для обозначення кляси вузькі металеві смужки, так, як показано в другому проекті. Смуж-

ки належало б давати: для бронзового хреста – бронзову, для срібно-го – срібну, або бронзову і срібну, для золотого – золоту, або бронзову, срібну і золоту.

В проєкті № 3 емаль можна дати 2-х кольорів: блакитну в центральному квадраті і цеглясто-червону в заглибинах рамен хреста, або в місцях обозначених на раменах ясним кольором. Девіз – з відвортної сторони ордену. В 4-му проєкті емаль можна дати 3-х кольорів: в долі під тризубом – блакитну, в середньому квадраті (назовні круга) – червону, а в рамена хреста – чорну. В 5-му проєкті – скрізь емаль блакитна. Девіз можна дати на місці вінка.

Емаль, якщо буде можливість, краще давати тільки у найвищих клясах, у золотому хресті.

В проєкті № 1 медалі: « За боротьбу в особливо важких умовах » я старався представити 3 доби боротьби за Українську Державу: княжу, козацьку і сучасну, що значно ускладнило і роздрібнило композицію медалі. Тому виконання проєкту в металі мусить бути дуже прецизним. В проєкті № 2 представлена лише одна фігура повстанця з гранатою і крісом в руках. Ця постать мала б символізувати тільки теперішню боротьбу. Проєкт цей простіший від попереднього, але й дужчий символічно. Виготовлення штампу мусить бути прецизне. В 3-му варіанті представлений лише Тризуб у вінку (як символ цілі боротьби) і два схрещені мечі (як символ боротьби). Варіант цей найпростіший. Виготовити штамп такої медалі не буде тяжко. У випадку заапробування якогось проєкту, необхідно буде перед виготовленням штампу опрацювати даний проєкт докладніше і в збільшеному форматі.

Всі стяжки запроектовані в 2-х кольорах. Для орденів – червоно-чорні, а для медалі – блакитно-жовті. Стяжки є кількох варіантів кількох комбінацій укладу пасків і стяжки. Вибирати стяжку можна й незалежно від ордену.

В жетоні 20-річчя ОУН в основу я взяв раніш прийняту членську відзнаку ОУН. Усунув тільки з неї емаль (щоб не утруднювати виготовлення) та додав стяжку з числами років (у першому проєкті) і віночок довкола (у другому). Вогнуті місця зазначені в проєкті темнішою фарбою. Тризуб має бути накладним і буде найбільш випук-

лим місцем в жетоні. Напис на стяжці – вогнутий. Членська відзнака ОУН є настільки згеометризована і упрощено-конструктивістична, що інакше розв'язати композицію жетону, без порушення стилевості відзнаки, не було. Емаль в жетонах можна було б дати тільки в почесних членських жетонах (для відзначення найстарших і найбільш заслужених членів ОУН). У звичайних ювілейних жетонах емалі краще не давати. До масового ювілейного відзначення більш надаватиметься проект перший. Виготовити штамп за цим проектом не буде тяжко.

В основу композиції жетонів УПА я взяв меч, як символ боротьби і сили. В першому проекті, представленому у формі ромба, меч оповитий стяжкою з написом : «За Україну, за волю, за народ». Напис цей має бути вогнутим, а сама стяжка, меч і «УПА» - випуклі. Жетон можна виконати способом штампування в тонкій мосьжній чи срібній блясі. У проектах 2, 3, 4, меч представлений без тла. В першому варіанті – з лавровою галузкою, в другому – зо стяжкою, на якій вогнутим написом подано рік заснування УПА (можна додати до цього, якщо буде потреба, і рік ювілею, скажімо, 1952) і в третьому – сам меч і напис «УПА» без жодних додатків. Жетони за цими проектами продукувати можна як шляхом штампування, так і відливання. Штampi всіх цих жетонів виготовити не тяжко і такі жетони потраплять виготовити й нефахові підпільники.

Як виготовляти ордени, жетони і стяжки в підпільних умовах?

Виготовляти емальовані відзнаки в підпільних умовах буде тяжко: по-перше тому, що нема (мабуть) підпільних фахівців-емалієрів, а по-друге – трудно дістати потрібні до емалювання окладники. Тому такі відзнаки виготовити можна буде тільки тоді, коли підшукається фахівця-емалієра, тому зреалізувати зможемо поки що тільки відзнаки без емалі. Такі відзнаки виготовляти в підпіллі ми все ж маємо можливість, бо є і люди, які зуміють роботу цю виконати, і потрібний метал не так вже тяжко дістати.

Виготовляти неемальовані відзнаки можна або способом штампування, або відливання. До штампування потрібний штамп із твер-

дої сталі. Штмп цей треба вирізати ручно, як негатив медалі чи ордену, тобто вогнуті місця медалі в штампі будуть випуклими і навпаки, всі випуклі місця медалі повинні бути в штампі вогнутими. Штампувати можна на холодно і на гарячо. Тому, що при холодному штампуванні штамп швидше спрацьовується і для цього потрібний спеціальний прес для збільшення тиску, раціональніше буде стосувати гаряче штампування. Робиться це так: відлиту, або обрізану металеву плитку потрібної величини і форми нагрівається до білого і потім по ній сильно вдарається штампом при допоміжі пресу, чи навіть молотка. Одштампований таким способом відтиск потім шліфується, полірується. До відливання треба насамперед зробити ручно позитивний модель відзнаки в гіпсі, дереві чи металі. Потім на модель відливається ряд гіпсових форм (негативів), в які й виливається розплавлений метал. Цей спосіб виробу простіший від штампування, але відливи здебільше не виходять докладними і їх треба виправляти, вигладжувати ручно. Розплавити метал можна при допоміжі звичайного бензиново-генераторного пальника (подвійної рурки з регулятором і розпорошувачем – “форсункою” сполученої з невеликою банькою з бензином і маленьким ножним міхом). Плавити метал можна в спеціальному тиглю, або й просто в гіпсових формах поставлених на деревному вугіллі. Штампування й відливи можна робити і в криївці.

Для виготовлення відзнак ОУН і УПА можна взяти метал з лусок (гільз) артилерійських набоїв, або з більшовицьких орденів – вони мосяжні і легкоплавкі. Бронзові ордени краще робити із спеціального стопу. Про всякий випадок подаю кілька рецептів сплавів бронзу. Вальцований бронз (найбільш ковкий, але разом з тим і тяжкоплавкий) має 94% міді і 6% цини, машиновий м’який бронз – 85% міді, 11% цини і 4% цинку, алюмінієвий бронз – 88-95% міді і 5-12% алюмінію. Золоті і срібні ордени доведеться робити суцільно – металеві. Позолочування чи посрібнювання зреалізувати, мабуть, буде тяжко, бо трудно дістати аква регії (царської води), яка конче потрібна до позолочування гальванічним способом. Зрештою, золотих орденів не буде, хіба, аж стільки багато, а срібло не настільки вже дороге і трудне до здобуття, щоб треба було вдава-

тись до імітації, до позолочування чи посрібнювання.

Найлегше буде налагодити виріб стяжок. Достосувати стяжки до потрібного нам вигляду можна двома способами батікуванням, або вишиванням.

Батікування робиться так. На фабричній шовковій, наприклад, червоній стяжці потрібної ширини покриваються розтопленим воском ті місця, ті паски, які мають лишитись червоними. Після цього, стяжку вкладається до розтвору, скажім, чорної, призначеної до фарбування тканин, фарби. У розтворі стяжка повинна перебувати так довго, аж поки достатньо не насититься, не пофарбується належно стяжка. При цьому стяжку увесь час треба перекидати, мішати, щоб вона пофарбувалась рівномірно. Коли стяжка пофарбується, її прополіскується в чистій холодній воді і сушиться. Віск з сухої стяжки стягується гарячим залізком на папір. Ті місця, які були під воском, будуть, таким чином, червоні, а місця не покривані воском – чорні. В такий спосіб можна фарбувати тканину не тільки в 2 кольори, але й багатокольорові. Треба лише починати фарбування від найяснішого кольору та зважати аби замість, наприклад, синього кольору не вийшов зелений (таке може статися тоді, коли синя фарба піде не на білу тканину, а на жовту). Для того, щоб краще вчепилася фарба додається невелика кількість галуни. Під час фарбування розтвір не вільно підігрівати, бо віск у теплій воді розпусниться і вся тканина пофарбується на один лише колір. Воском покривається стяжку або при допомозі шабльонку, вирізаному в тонкому картоні, або таким приладом, якого вживають для виготовлення писанок, тобто мідною люлькою з тоненькою зігнутою рурочкою. Цим приладом робиться під лінію на тканині тонкі воскові смужки-контури (очевидно прилад мусить бути весь час нагрітим, щоб розтоплений віск міг вільно спливати), а потім місця між контурами покриваються відручно воском при допомозі твердого пензля. В шабльоні вирізати треба ті місця, які мають бути покриті воском. Так вирізаний шабльон прикладається до тканини і у вирізані в шабльоні місця накладається розтоплений віск твердим щетяковим пензлем.

Вишивати стяжки можна або способом заволокування, або глад-

дю. Вишивати гладдю краще так, як показано у проектах стяжок біля медалів. До вишивання краще брати стяжки такого кольору, який є у взірцю основним, домінуючим – менше треба буде вишивати. Виготовити цим способом стяжки до орденів буде хіба-що найлегше.

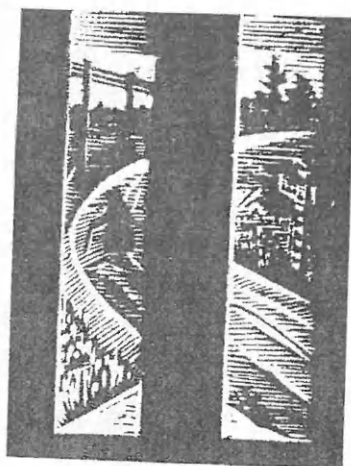
Один з моїх учнів зможе, в разі потреби, вирізьбити за поданим проектом і металеві моделі відзнак, і штампи в сталі. Також знає він, як треба робити гіпсові й металеві відливи, як штампується та має всі потрібні до цього знаряддя – бензиново-генераторний паличник, з міхом, різці й т.і. Тому я вважаю, що він цю роботу виконати зможе, тому я вважаю, що зреалізувати виготовлення відзнак і орденів є можливість. Коли б з якихось причин виготовити ордени ми не змогли, то в такому разі, на мою думку, можна було б виготовити самі лише стяжки з відповідними на них відзнаками. Це зробити не тяжко, це зробити в кожному разі, на мою думку, варто було б. Хай наші підпільні орденоносці мають поки що бодай стяжки орденів. Чи носитимуть вони їх, чи ні, це вже їхня справа, але дати їм треба було б. Це справить в кожному разі їм приємність і буде доказом, що справу цю Провід трактує поважно, що надає їй великого значення, що турбується й дбає про це, що не забуває про заслужених навіть у сьогоднішніх найтяжчих обставинах і піклується про вирізнення їх. Така моя думка, думка рядового підпільника.

Слава Україні!

Постій, квітень 1950 р.

ІЗ ГРАФІЧНИХ РОБІТ НІЛА ХАСЕВИЧЕМ

Літери

Екслібриси

в. Костюк-на Костопільщині - Брані
1873-74 рр.

Населення
5.5-50 р.

в. Костюк-на Костопільщині
в. Костюк-на Костопільщині 2.17/1874 р.
в. Костюк

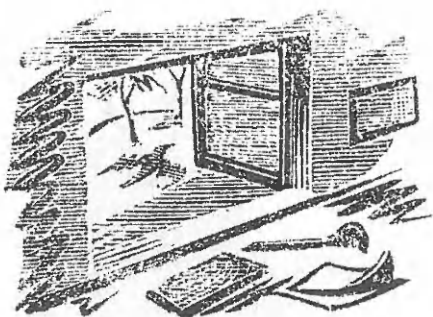
Населення
15-30 р.

Храми Костопільщини

Населення 15.1.30.
село Костюк-на Ко-
стопільщині - в. Костюк
в. Костюк-на Костопільщині
18. 8.18. 1739 р. / 24.10.18

3

*Із альбому «EXLIBRIS»
Ніла Хасевича*

 Цього Екцелен-
 цїю Митрополи-
 та Кир Андрея Ір.
 Шептицького,
 Загальні Збори Українського Мистець-
 кого Гуртка „Спокій” іменують Першим
 Почесним Членом Гуртка за великі заслу-
 ги положені для Українського Мистецтва.
 Варшава року Божого 1936 дня 20 березня
 Голова Управа Гуртка: Секретар

Літери Н. Хасевича
 із грамоти до митрополита А. Шептицького

*Варіант вивіски редакції часопису «Волинь» (1941 р.),
що зберігається в Рівненському обласному державному архіві*

Голівка часопису «Волинь» (1941 р.)

*Емблема видавництва
«Волинь»*

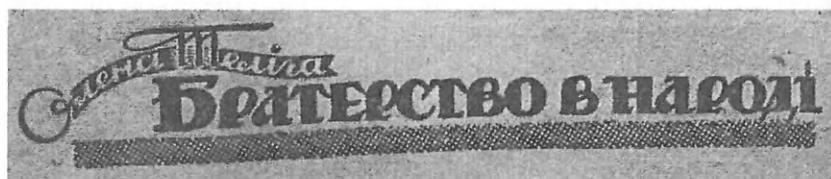

Голівка фірмового бланку видавництва «Волинь»

Клішовані рубрики часопису «Волинь» (1941 р.)

*Клішовані заголовки матеріалів
у часописі «Волинь» (1941 р.)*

Голівка часопису для дітей «Орленя»

*Голівка ілюстрованого господарського часопису
«Український хлібороб»*

Голівка ілюстрованого додатку «Волинь»

Печатка «Українська народна управа в Дюксині»

Варіанти обкладинки роману У. Самчука «Марія»

Клішована рубрика з часопису «До зброї»

Із серії «Волинь у боротьбі»

Ми спали воли на спорожі

Облігації позики на Бойовий Фонд УПА

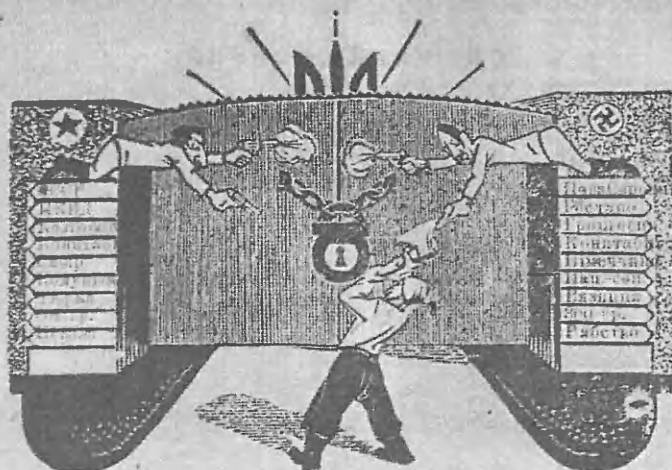

Варіанти голівки часопису «До зброї»

Повстанський журнал
«Український перець»

ДІЛЮ І НАВІН ПРИБІВШЕЛІ ДО ВОЛІ

І ВСТАЄ БОГО РАЙДУЖНА БАТЬКІВЩИНА

Диптих Н. Хасевича у журналі «Український перець»

Вів посліг и боротьбі,
Як мейльчак в ярці,
За брехливаю пряду са траву.*

Як сталінські бандити господарять в Україні

Жінки! Ви не маєте чим переодягнути себе і своєї сім'ї, а сталінські вельможі розкошують і грабують Ваше майно з Ваших скринь.

Жінки! Ваші чоловіки і сини загинули на фронті, а сталінські бандити—партійці, енкаведисти наживаються Вашим, тяжкою працею здобутим майном.

Жінки! Досить, щоб Ваші чоловіки і діти гинули, як гарматне м'ясо на невідомих сталінських війнах! Досить, щоб вони валялися по тюрмах, конали на Сибірі!

ГЕТЬ СТАЛІНСЬКУ ТЮРМУ НАРОДІВ СРСР!
СМЕРТЬ СТАЛІНСЬКИМ БАНДИТАМ!

ВОЛЯ НАРОДАМ І ЛЮДИНІ!
ХАЙ ЖИВЕ УКРАЇНСЬКА САМОСТІЙНА
СОБОРНА ДЕРЖАВА!

УКРАЇНСЬКІ ПОВСТАНЦІ

З друкарні "жовт" Казиміра Савура.

Повстанська листівка, ілюстрована Нілом Хасевичем

ПІД ЗЕМЛЕЮ
ВИРОСТАЄ
КОГО ТРЕБА —
ПРИПІКАЄ!

З'яв 1947 р.

ПОРШІЯ 2.

Повстанський журнал «Хрін»

М. чинить гангстерський акт над трупами,
Восиф Дмитрович! Сталін
Казиміра "жовт" поставив,
Цей листок собі поставив.

ПРОЕКТИ ХРЕСТІВ:

Хрест Заслуги
проект № 1

Хрест Бойової Заслуги
проект № 2

Хрест Заслуги
проект № 3

Хрест Заслуги
проект № 4

Хрест Заслуги
проект № 5

ПРОЕКТИ МЕДАЛІВ:

проект № 1

проект № 2

*Місце колишнього обійстя Лавріна Стацюка,
де був останній прхисток Ніла Хасевича*

*Пам'ятник
на місці загибелі
Ніла Хасевича*

**Світлини
Івана Юрчука**

ДОЛОТОМ ПРОТИ КРЕМЛЯ*

Українське мистецтво не переривало ніколи свого існування, хоч державне життя України зазнавало в минулому й зазнає далі від ворогів великих потрясінь і насилля. Але в найбільше несприятливих обставинах для державного життя України мистецтво існувало і розвивалось самостійно, передовсім як народне мистецтво, що в своїх зразках задержувало безперервний зв'язок із мистецтвом могутньої доби княжих часів і передавало наступним поколінням традиційні форми, часто з дуже давніх віків. Одночасно з українського народу виходили десятки мистців-плястиків, які нерідко все своє життя працювали на чужині й збагачували своїми творами чужі, ба навіть ворожі для українського народу, культури. Часом з'являлися мистці, які не хотіли йти на службу сусідам, а виявляли бажання працювати для свого народу; тоді найчастіше пропадали – чужа й ворожа для українців влада і критика не давала їм змоги творчо розвиватись. На їхнє місце з'являлися нові мистці й далі жертовно служили українському народові, не даючи цілком перерватись розв'язувальній нитці пластичної культури України.

Починаючи від перших років ХХ століття, цілий ряд українських мистців працює свідомо й безперервно, змагаючись за привернення в українському мистецтві усіх тих вартостей, які воно мало перед тим. У відродженій Українській Державі після революції в імперській Росії 1917 р., мистці-українці стали на службу українській культурі зо всім своїм запалом, знанням і любов'ю до власного минулого і з глибокою вірою в майбутнє. По кількох роках, коли більшість території України була окупована московськими більшовиками, які продовжують у всіх ділянках життя давню царську політику гальмування розвитку національної культури й мистецтва, зо всіх закутин українських земель, без огляду, під якою

* Подається за публікацією в журналі „Авангард”, ч.5 (154), 1980. – Нью-Йорк, США.

займанщиною вони не були б, десятки молодих українців, збуджених революцією до нового життя, кинулись здобувати мистецьку освіту.

Були це переважно діти села, із самих глибин українського народу, незаможні, без стипендій, здані виключно на власні сили в чужих культурних середовищах. Багато з них не витримало тяжких умов життя і змарнувалось, але чимала кількість усе ж таки здобула бажану мистецьку освіту.

Одним із таких українських мистців є Ніл Хасевич. Син волинської землі, тієї частини, що після першої світової війни опинилась у кордонах польської держави. З'являється в варшавській академії мистецтв десь 1925 чи 1926 р. Молодий хлопчина, з палицею в руці, бо замість лівої ноги – дерев'яна, закінчена грубим патином, примітивна, власної роботи, протеза. Записується спочатку на відділ малярства, а по кількох роках переходить на графічний відділ. Пильно вчиться і неймовірно матеріально бідує. З дому від батька нічого не одержує, бо там – не менша біда. Усе ж таки, палаючий вогнем святої любови до Мистецтва, Хасевич витримує найтяжчих п'ять років. Пізніше стає йому легше із заробітком, він ще більше вчиться. Закінчує одночасно середню освіту, щоб одержати в академії право звичайного студента, з чим були зв'язані деякі полегші в оплатах за право навчання. Посвячується цілковито графіці, вивчає графічні техніки, вивчає книжку та букву й складає за кілька літ державний іспит учителя рисунків. Особливо захоплюється Хасевич вивченням букви. Його психіці і спокійній, делікатній натурі відповідає ця, так би сказати, монастирська терпеливість, якої вимагає буква. Одночасно в українському мистецькому гурткові “Спокій”, якого був співосновником, вивчає разом із іншими українське народне мистецтво, історію українського мистецтва та знайомиться з творчістю українських мистців у минулому. Літом розшукує по волинських церквах старі друки, знаходить скромні рукописні книжки з червоними ініціалами, з водяними знаками давніх українських фабрик паперу. Вивчає українську букву докладно, пізнає конструкцію форми букви й характер знаряддя, яким вона

була колись виконана. З тих часів подаємо репродукцію його букв з пергаминової грамоти для Митрополита Шептицького.

Незабаром розпочинає працю над книжковим знаком і виконує кілька десятків незвичайно цікавих екслібрисів. На міжнародній виставці дереворитів у Варшаві, яка відбулась 1936-37 р., одержує він за чотири виставлені екслібриси третю нагороду. Це була велика перемога українського мистця за його знання, здобутого таким неймовірним зусиллям і бідкуванням. Незабаром мистець одержує цілий ряд замовлень із закордону та запрошення на виставку до Америки, звідки його дереворити вже не повернулися назад через вибух другої світової війни.

Весною 1939 р. накладом мистецького гуртка “Спокій” вийшла монографія про книжкові знаки Хасевича українською і французькою, а також українською і польською мовами – лише 200 примірників. Заледве половина пішла між людей, а решта через воєну завірюху так і пропала. Сьогодні це вже велика рідкість.

Останню працю, яку виконав Н. Хасевич перед війною, це екслібрис проф. В. Прокоповича. Могутня силвета Золотих Воріт дає найбільше переконуючий приклад про напрямні українсько-мистецького світогляду Хасевича, - це Київ, серце України, його велич і краса в минулому та підбольшевицька трагедія тепер.

Велика воєнна руїна, що посунула від 1939 р. з усіх сторін на Україну, взяла в свій осяг нищення й Хасевича. Німецька карна експедиція спалює на Волині ряд сіл, між іншим і село, де він жив. Разом із тисячами молодих українців переходить у ліс – в ряди Української Повстанської Армії. Серед тієї молоді були також інші українські мистці, з яких деякі, як скульптор Черешньовський, разом із рейдуючими відділами УПА опинилися вже по цей бік залізної заслони. Відтоді (1943 р.) розпочав Хасевич свою нову фазу важкого життя, боротьби проти ворогів України. З великої любови до мистецької культури України зродилась ненависть до ворогів українського народу.

Сьогодні, як рядовий підпільник (так він сам себе називає в листі до Г. К. УПА), як мистець “Бей-Зот”, Хасевич став скромно й

сміливо перед обличчям грізного ворога України – московськими більшовиками, які несуть усьому, що українське: церкві, культурі, людині лише смерть, лише знищення. Мистець у листі за кордон сам написав: “я вже все втратив”. Отже він приготований на всі трагічні наслідки нерівної боротьби. Працюючи долотом, образно показує перед стероризованою людиною, що собою являє московський, ненаситний імперіалізм – більшовизм, ця найбільша забриханість у світі, і що з ним лише – боротьба.

Умови праці й життя важкі: в лісах, завжди в небезпеці героїчно переносить мистець важкі зусилля нової української боротьби проти більшовизму. Для поширення праці Хасевич підготував кілька учнів-підпільників. Таким чином мистець підготував на своє місце людей до праці тепер і на будуче. Дивиться сміливо і мудро вперед. Боротьба всіма силами не може зазнати перерви.

Показані тут репродукції це є праці з різних серій, які попали закордон. Усі вони тут репродукуються в натуральній величині, в кольорах оригіналів.

Деякі різані вже в целюлоїді, з браку відповідного матеріалу до дереворитів.

Український текст і числа під рисунками подані без змін, як в оригіналах, де все це власноручно написано Хасевичем. З відбитків видно, як йому вже не вистачає доброго матеріалу і долота тупі, видно сліди великого поспіху, праці в невідповідних підпільних умовах. У летючках бачимо друк, виконаний буквами, різаними ручно в дереві, т. зв. гутенбергівка.

До проектів хрестів і медалів – він подає цілий ряд технічних вказівок, як виконати це в підпільних умовах, зазначаючи, що для виготовлення відзнак УПА “можна взяти метал з лусок (гільз) артилерійських набоїв, або з більшовицьких орденів – вони мосяжні і легкоплавні” – (цитуємо його власні слова з листа до Г. К. УПА, квітень 1950 р.)

Так іде важке життя цього мистця. Платив дорогою ціною за здобуване знання, платить тяжким життям українських підпільників у боротьбі проти ворогів України й готовий заплатити в кожній хви-

лині власним життям.

Такий є шлях визначних діячів української культури, які разом із усім українським народом не здають своїх позицій у боротьбі за Самостійну Соборну Українську Державу.

І так Ніл Хасевич, Маестро української букви, ентузіаст культурно виданої книжки, фанатик української мистецької культури, - став активним борцем – рядовим підпільником (як сам пише про себе) і своєю зброєю мистця-графіка – долотом важко вдаряє по головному ворогові українського народу.

Немає таких прекрасних слів – квітів, що ними варто було би відзначити носіїв героїської визвольної боротьби в Україні.

ЗМІСТ

Інна Нагорна. Вкарбований у час.....	3
Про графіку.....	22
Посвячення прапорів у Деражному.....	24
Українське мистецтво.....	25
Пояснення до проектів орденів, медалів і відзнак.....	28
Із графічних робіт.....	35
Петро Мегик. Долом проти Кремля.....	54

Літературно-документальне видання

*Книжку підготовлено до друку
громадським видавництвом «Азалія»
Рівненської письменницької організації*

Редактор Євген Шморгун
Набір Наталії Гришко
Технічне оформлення Наталії Романів
Відповідальний за випуск Володимир Лапсюк
Фоторепродукції Ярослава Федорова

*Видано за сприяння обласних організацій
Української Народної Партії (голова Василь Червоний),
Народної Партії (голова Микола Шершун),
Народного Руху України (голова Валентин Королюк) та приватного
підприємства «Фірма «Рельсф» (директор Юрій Юнусов)*

Хасевич Ніл Антонович.

Х - 24. Найживіша галузь мистецтва. Твори. - Рівне, 2009. - 60 с.

ISBN 978-966-8883-54-5

Книга знайомить із творчістю знаменитого українського художника-графіка ХХ століття Ніла Хасевича, з його роздумами про мистецтво і визвольну боротьбу Української Повстанської Армії та з графічними роботами митця. Зокрема, висвітлюється співробітництво художника з газетою „Волинь”, редагованою в Рівному Уласом Самчуком у роки Другої світової війни.

ББК 85.153 (4 Укр)

*Підприємець Лапсюк В. А. Св. РВ № 30 від 08.06.2005 р.
33016, м. Рівне, вул. Шухевича, 18/89. Тел.: 23-17-09.*

*Здано до набору 26.01.2009. Підписано до друку 16.02.2009.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Суг.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 3,75. Облік-вид. арк. 2,75.
Наклад 500. Зам. 15. Ціна договірна.*

*Віддруковано ФОП Лапсюк В. А. Св. ВОО № 735606 від 09.02.2001 р.
33016, м. Рівне, вул. Шухевича, 18/89. Тел.: 23-17-09.*

